משנה · ראשונים · ברטנורא · סדר נזיקין

# ברטנורא על משנה מכות

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# ברטנורא על משנה מכות

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברטנורא-על-משנה-מכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

# תוכן העניינים

**פרק א** ..... 4
משנה א ..... 4
משנה ב ..... 4
משנה ג ..... 5
משנה ד ..... 5
משנה ה ..... 5
משנה ו ..... 5
משנה ז ..... 5
משנה ח ..... 6
משנה ט ..... 6
משנה י ..... 6
**פרק ב** ..... 7
משנה א ..... 7
משנה ב ..... 7
משנה ג ..... 7
משנה ד ..... 8
משנה ה ..... 8
משנה ו ..... 8
משנה ז ..... 8
משנה ח ..... 9
**פרק ג** ..... 9
משנה א ..... 9
משנה ב ..... 9
משנה ג ..... 10
משנה ד ..... 11
משנה ה ..... 11
משנה ו ..... 12
משנה ז ..... 12
משנה ח ..... 13
משנה ט ..... 13
משנה י ..... 13
משנה יא ..... 14
משנה יב ..... 14
משנה יג ..... 14
משנה יד ..... 15
משנה טו ..... 15
משנה טז ..... 15

# פרק א

## משנה א

**כֵּיצַד הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין**. הָכִי קָאָמַר, אוֹתָן עֵדִים שֶׁנִּמְצְאוּ זוֹמְמִין וְאֵין עוֹשִׂין בְּהֶן דִּין הֲזָמָה, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין מְקַיְּמִין בָּהֶם וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, כֵּיצַד הֵן נַעֲשִׂים זוֹמְמִים:

**מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי**. כֹּהֵן:

**שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה**. בְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד וַהֲרֵי הוּא חָלָל:

**אֵין אוֹמְרִים**. אִם הוּזַמּוּ וְהֵם כֹּהֲנִים יֵעָשֶׂה זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה לְקַיֵּם בּוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, דְּהָא כְּתִיב (דברים יט) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, לוֹ וְלֹא לְזַרְעוֹ. וְאִם תַּעֲשֶׂהוּ חָלָל וְהוּא כֹּהֵן, פָּסַלְתָּ אֶת זַרְעוֹ לְעוֹלָם. וְאִם תֹּאמַר נִפְסֹל אוֹתוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא זַרְעוֹ, בָּעִינַן כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת וְלֹיכָּא, שֶׁהֲרֵי הוּא זָמַם לִפְסֹל הַנִּדּוֹן וְאֶת זַרְעוֹ:

**אֶלָּא לוֹקֶה אַרְבָּעִים**. דְּאָמַר קְרָא (שם כה) וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, מִשּׁוּם דְּהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע, וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, אֶלָּא, עֵדִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק וַאֲתוּ עֵדֵי אַחֲרִינֵי וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק דְּמֵעִקָּרָא וְשַׁוּינְהוּ לְהָנְךָ רְשָׁעִים, וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע:

**אֵין אוֹמְרִים יִגָּלֶה זֶה**. דִּכְתִיב בְּרוֹצֵחַ (שם יט) הוּא יָנוּס, הוּא וְלֹא זוֹמְמָיו:

**שֶׁגִּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ**. בְּפָנֵינוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְזֶה אוֹמֵר לֹא גֵּרַשְׁתִּי וְאֵינִי חַיָּב לָהּ כְּתֻבָּה:

**וְהַלֹּא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין לְמָחָר**. כְּלוֹמַר מַה יְשַׁלְּמוּ לוֹ, אִם תֹּאמַר כָּל הַכְּתֻבָּה, וַהֲלֹא שֶׁמָּא יָמוּת אוֹ שֶׁמָּא יִגְרְשֶׁנָּה הַיּוֹם אוֹ לְמָחָר וְסוֹפוֹ לִתֵּן לָהּ, נִמְצָא שֶׁלֹּא הָיוּ מַפְסִידִין אוֹתוֹ כְּלוּם:

**אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ**. מִסְפֵּק. שֶׁאִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה יִטְּלֶנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה בַּעְלָהּ וְיַפְסִיד מְעוֹתָיו שֶׁנָּתַן, וְכָךְ יִתְּנוּ הָעֵדִים לַבַּעַל:

## משנה ב

**שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְחַיְּבוֹ מַלְקוֹת**. לֹא הַמִּקְרָא הַמְחַיְּבוֹ מַלְקוֹת מְחַיְּבוֹ תַּשְׁלוּמִין. מַלְקוֹת, מִלֹּא תַעֲנֶה. תַּשְׁלוּמִין, מִוַּעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם:

**כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה**. דִּכְתִיב כִּדֵי רִשְׁעָתוֹ, עַל רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ עַל שְׁתֵּי רִשְׁעָיוֹת. וּמִדְּקָאָמְרֵי רַבָּנָן מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה וְלֹא אָמְרֵי לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שְׁמַע מִנַּהּ דְּכָל הֵיכָא דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי מַלְקוֹת וְתַשְׁלוּמִין לֹא אָמְרִינַן יִלְקֶה וְלֹא יְשַׁלֵּם אֶלָּא מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה. וְכֵן הֲלָכָה:

## משנה ג

**מִשּׁוּם לֹא תַעֲנֶה**. שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם בָּעֵדִים וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, כְּגוֹן מְעִידִים אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה, לוֹקִים הָעֵדִים מִשּׁוּם לֹא תַעֲנֶה, הָכָא דְּאֵיכָא אַזְהָרַת לֹא תַעֲנֶה וְאֵיכָא נַמִּי כַּאֲשֶׁר זָמַם, לוֹקִים שְׁמִנַּיִם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

**מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן**. עֵדִים זוֹמְמִין שֶׁחַיְּבִין בְּתַשְׁלוּמִין מְשַׁלְּמִין הַמָּמוֹן לְפִי מִסְפַּר הָעֵדִים. אִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְהוּזַמּוּ, כָּל אֶחָד מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן שֶׁהָיוּ רוֹצִים לְהַפְסִידוֹ:

**וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת**. שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהָעֵדִים לוֹקֶה שְׁלִישׁ מַלְקוֹת, אֶלָּא כָּל אֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים. דְּבָעִינַן וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, וְכָל אֶחָד מֵהֶם מְבַקֵּשׁ לְהַלְקוֹת הַנִּדּוֹן מַלְקוֹת שְׁלֵם. וּמָמוֹן מִצְטָרֵף, כְּשֶׁיִּתֵּן כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁלִישׁ הֲרֵי קִבֵּל מַה שֶּׁרָצוּ לְהַפְסִידוֹ בֵּין כֻּלָּם, אֲבָל מַכּוֹת לֹא מִצְטָרְפִין:

## משנה ד

**עַד שֶׁיְּזוֹמּוּ עַצְמָן**. שֶׁיְּזוֹמּוּ אוֹתָן בְּעִסְקֵי גּוּפָן, לֹא בְּעִסְקֵי הַהוֹרֶג [וְהֶהָרוּג], כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל. וְנָפְקָא לָן מִקְּרָא דִּכְתִיב (דברים יט) וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַשֶּׁקֶר בְּגוּפָן שֶׁל עֵדִים:

## משנה ה

**וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה**. כִּתּוֹת שֶׁהֵעִידוּ זוֹ אַחַר זוֹ בְּעֵדוּת אַחַת וְכַת אַחַת הֵזִמָּה אֶת כֻּלָּן, כֻּלָּן יֵהָרְגוּ:

**אִסְטָסִית הִיא זֹאת**. כְּלוֹמַר זֹאת הַכַּת סָרָה וְסַטְיָא הִיא, שֶׁכְּבָר נָטְלוּ עֵצָה בֵּינֵיהֶן לְהַזִּים כָּל הַבָּא לְהָעִיד בְּעֵדוּת זֹאת. פֵּרוּשׁ אַחֵר אִסְטָסִית הִיא זוֹ, וְכִי עֵדוּת זוֹ יוֹרָה שֶׁל אִסְטִיס הִיא שֶׁצּוֹבַעַת כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ:

**וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת אֶלָּא כַּת רִאשׁוֹנָה בִּלְבָד**. דִּסְבִירָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דִּלְאַחַר דְּאַתְּזְמָא לַהּ כַּת רִאשׁוֹנָה, תּוּ לֹא מְקַבְּלִים סָהֲדוּתָא דְּכַת שְׁנִיָּה דְּאָתְיָא לְאַסְהִיד בָּתְרָהּ, וְאִי אַסְהֲדָה וְאִתַּזְּמָא לֹא קָטְלִינַן לַהּ, דְּלֹא קָרִינַן לַהּ וַעֲשִׂיתֶם לוֹ, דְּהָא לֹא קָטְלִינַן אַפַּמָּה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

## משנה ו

**עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַדִּין**. שֶׁל הַנִּדּוֹן שֶׁיֵּהָרֵג עַל פִּיהֶן, וְאַחַר כֵּן הוּזַמּוּ:

## משנה ז

**וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה**. שֶׁשִּׁנַּיִם מַזִּימִין מֵאָה שֶׁהֵעִידוּ יַחַד:

**מַה שְׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁהוּזַמּוּ שְׁנֵיהֶן**. דִּכְתִיב (דברים יט) וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד, וְאָמַר מַר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עֵד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד:

**עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָן זוֹמְמִין**. וְהוּא שֶׁהֵעִיד כָּל אֶחָד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר שֶׁל סִיּוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם וּלְאַחַר זְמַן הֵעִידוּ הָאֲחֵרִים, הֲרֵי הֵן שְׁתֵּי כִתּוֹת לְכָל דָּבָר:

**רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו**. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וּבְלֹא הַשְּׁלִישִׁי הָיְתָה הָעֵדוּת מִתְקַיֶּמֶת לֹא יֵעָשׂוּ בּוֹ דִּין הֶזֵּמָה, לְמֶדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאַף הוּא נִדּוֹן:

**עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה**. שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת:

## משנה ח

**בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת**. דִּכְתִיב (במדבר לה) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה, וּמְהַדְּרִינַן אַזְכּוּתָא:

**אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת**. נַמִּי עֵדוּתָן בְּטֵלָה:

**בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן**. בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת אֲיָרֵי. כְּלוֹמַר, כִּי אָמְרִינַן דִּבְטֵלָה, זֶהוּ בִּזְמַן שֶׁהַקָּרוֹב אוֹ הַפָּסוּל נִשְׁתַּתֵּף מִתְּחִלָּה לִהְיוֹת מִן הַמַּתְרִין בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, אֲבָל אִם לֹא הִתְרוּ בָהֶן וְלֹא כְּוָן לִהְיוֹת עֵד בַּדָּבָר, לֹא בְּטֵלָה עֵדוּת הָאֲחֵרִים בִּשְׁבִיל רְאִיָּתוֹ שֶׁל זֶה. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי:

## משנה ט

**וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע**. הַמַּתְרֶה מִצְטָרֵף עִם הַכַּת שֶׁל עֵדִים, שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָם וְהֵם רוֹאִים אוֹתוֹ בְּשָׁעַת הַהַתְרָאָה. לְפִיכָךְ אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת שֶׁבִּשְׁנֵי הַחֲלוֹנוֹת רוֹאִים אוֹתוֹ, מִצְטָרְפִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְהֵם כֻּלָּם עֵדוּת אֶחָת:

**הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין**. הוּא נֶהֱרָג דְּאַכַּתִּי אִיכָּא כַּת אַחַת שֶׁלֹּא הוּזַּמָּה, וְהֵם הַנִּזְמִין נֶהֱרָגִין שֶׁהֲרֵי הוּזְמוּ:

**שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתַּרְגְּמָן**. שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַדַּיָּנִים מַכִּירִים בְּלְשׁוֹן הָעֵדִים וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהַעֲמִיד מֵלִיץ בֵּינוֹתָם. וְכֵן הֲלָכָה:

## משנה י

**סַנְהֶדְרִין**. הַסְּמוּכִים בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז) לִבְלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן אוֹ אֶל הַשֹּׁפֵט, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ כֹּהֵן מַקְרִיב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ יֵשׁ שׁוֹפֵט שֶׁדָּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בִּזְמַן שֶׁאֵין כֹּהֵן אֵין שׁוֹפֵט:

**סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אַחַת בְּשִׁבּוּעַ**. אַחַת לְשִׁבְעִ שְׁנִים:

**נִקְרֵאת חוֹבְלָנִית**. שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְיַחְזִירוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לִזְכוּת:

**לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם**. שֶׁיִּבְדְּקוּ הָעֵדִים בְּדָבָר שֶׁלֹּא יֵדְעוּ לְהָשִׁיב. אִם רוֹצֵחַ הוּא, מָה רְאִיתֶם, טְרֵפָה הָרַג אוֹ שָׁלֵם הָרַג, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שָׁלֵם הָרַג, שֶׁמָּא בִּמְקוֹם סַיִף נָקֵב הָיָה. וְאִם מְגֻלָּה עֲרָיוֹת הוּא, רְאִיתֶם כְּמִכְחוֹל בַּשְּׁפּוֹפֶרֶת:

**אַף הֵן מַרְבִּים שׁוֹפְכֵי דָמִים**. מִתּוֹךְ כָּךְ אֵין מְכַלִּין הָרְשָׁעִים וּמַרְבִּים לִשְׁפֹּךְ דָּם:

## פרק ב

### משנה א

**אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין**. הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה. אֶבֶן חֲלָקָה עֲגֻלָּה שֶׁמְּעַגְּלִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי הַסִּיד אוֹ הַטִּיט שֶׁבָּעֲלִיָּה לְהַשְׁווֹת הַסְּדָקִים:

**הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בְּחָבִית**. מִלְמַעְלָה לְמַטָּה:

**אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בְּמַעְגִּילָה**. מִמַּטָּה לְמַעְלָה:

**כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ גּוֹלֶה**. דִּכְתִיב (במדבר לה) וַיִּפֹּל עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶא דֶּרֶךְ נְפִילָה. וְכֹל, לַאֲתוֹיֵי אֲפִלּוּ יְרִידָה שֶׁהִיא לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה:

**נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקְּתוֹ**. מִבֵּית יָד שֶׁהוּא תָּקוּעַ בּוֹ:

**רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ גּוֹלֶה**. רַבִּי סָבַר וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ זֶה עֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, וְלֹא עָצוֹ שֶׁהוּא תָּקוּעַ בּוֹ. וְרַבָּנָן סָבְרֵי מִן הָעֵץ, מֵעֵצוֹ שֶׁהוּא תָּקוּעַ בּוֹ. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים. דְּעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ כֹּחַ כֹּחוֹ הוּא, וְעַל יְדֵי כֹחַ כֹּחוֹ אֵינוֹ גּוֹלֶה:

### משנה ב

**זָרַק אֶת הָאֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים**. וְאַף עַל גַּב דְּקָרוֹב לְמֵזִיד הוּא, שֶׁהָיָה לוֹ לַחְשֹׁב שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים תָּמִיד, הָכָא עָסְקִינַן בְּאַשְׁפָּה הָעֲשׂוּיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְהַפָּנוֹת בָּהּ בַּלַּיְלָה, וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהַפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְזִמְנִין דְּמִקָּרֵי דְּיָתֵיב בָּהּ, וּמִשּׁוּם הָכִי גּוֹלֶה, דְּלָאו פּוֹשֵׁעַ הוּא וְלֹא אָנוּס גָּמוּר הוּא:

**וְהוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ פָּטוּר**. דִּכְתִיב (דברים יט) וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ, פָּרַט לַמַּמְצִיא אֶת עַצְמוֹ:

**אִם יֵשׁ רְשׁוּת לַנָּזָק**. שֶׁנִּתַּן לוֹ בַּעַל הַבַּיִת רְשׁוּת לְכָנֵס:

**מַה חָטָבַת עֲצִים רְשׁוּת**. דְּאִי בָּעֵי עָיֵיל לַחְטֹב וְאִי בָּעֵי לֹא עָיֵיל:

**יָצָא הָאָב הָרוֹדֶה אֶת בְּנוֹ**. דְּמִצְוָה קָא עָבִיד:

### משנה ג

**הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי בְנוֹ**. כְּשֶׁלֹּא הִכָּהוּ לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ מוּסָר אוֹ אֻמָּנוּת:

**הַכֹּל גּוֹלִים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל**. וַאֲפִלּוּ עֶבֶד אוֹ כּוּתִי:

**חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵּר תּוֹשָׁב**. שֶׁאִם הָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹגֵג, אֵינוֹ גּוֹלֶה אֶלָּא נֶהֱרָג:

**הַסּוּמָא אֵינוֹ גּוֹלֶה**. דִּכְתִיב (במדבר לה) בִּלֹּא רְאוֹת, פָּרַט לַסּוּמָא:

**רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר גּוֹלֶה**. בִּלֹּא רְאוֹת לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

**הַשּׁוֹנֵא**. כָּל שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵחֲמַת אֵיבָה. וְאֵין הֲלָכָה לֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֶלָּא הַשּׁוֹנֵא אֵינוֹ נֶהֱרָג וְאֵינוֹ נִקְלָט, שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁהוּא קָרוֹב לְמַזִּיד:

## משנה ד

**לְהֵיכָן גּוֹלִין לְעָרֵי מִקְלָט**. וְאַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר שֶׁל לְוִיִּים נַמִּי כֻּלָּן קוֹלְטוֹת. אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט בֵּין נִכְנָס שָׁם רוֹצֵחַ לְדַעַת שֶׁתִּקָּלֵט וּבֵין נִכְנָס שֶׁלֹּא לְדַעַת, קוֹלְטוֹת. וּשְׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים עִיר, לְדַעַת קוֹלְטוֹת, שֶׁלֹּא לְדַעַת אֵינָן קוֹלְטוֹת, וְאִם הָרְגוּ גּוֹאֵל הַדָּם לְשָׁם, פָּטוּר:

## משנה ה

**וּמְכַוָּנוֹת הָיוּ לָהֶן הַדְּרָכִים**. שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים הַדְּרָכִים שֶׁיִּהְיוּ מְכֻוָּנוֹת לְעָרֵי מִקְלָט שֶׁלֹּא יְהֵא הָרוֹצֵחַ תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ. וּמִקְלָט מִקְלָט הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים, כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר הָרוֹצֵחַ וְיִפָּנֶה לְשָׁם:

**וִידַבְּרוּ אֵלָיו**. מְדַבְּרִים לְגוֹאֵל הַדָּם אַל תִּנְהַג מִנְהָג שֶׁל שׁוֹפְכֵי דָמִים, בִּשְׁגָגָה בָּא מַעֲשֶׂה זֶה לְיָדוֹ:

**הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ**. אֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִזְקָקִין לְדַבֵּר לְגוֹאֵל הַדָּם בַּעֲבוּרוֹ, אֶלָּא הוּא טוֹעֵן טַעֲנוֹת לְעַצְמוֹ. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

## משנה ו

**וְאֶחָד הַמְרַבֶּה בִּבְגָדִים**. שֶׁאַחַר שֶׁנִּגְנְזָה צְלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לֹא הָיָה מִתְחַנֵּךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא בִּלְבִישַׁת שְׁמֹנָה בְּגָדִים:

**וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמְּשִׁיחָתוֹ**. שֶׁאֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו. בְּמִיתַת כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ הוּא חוֹזֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהָאַחֵר חַי. דִּשְׁלֹשׁ פְּעָמִים כֹּהֵן גָּדוֹל כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה:

**רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מְשׁוּחַ מִלְחָמָה**. דִּקְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב (במדבר לה) לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן. וְרַבָּנָן, כֵּיוָן דְּלֹא כְּתִיב בְּהַהוּא קְרָא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֹא דָּרְשֵׁי לֵיהּ. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

**שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶם שֶׁיְּמוּתוּ**. וְהֵם פָּשְׁעוּ, שֶׁהָיָה לָהֶם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָם שֶׁלֹּא יֵאָרַע בָּהֶן תַּקָּלָה וְלֹא בִּקְּשׁוּ:

**מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ**. לְגָלוּת. דְּמִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְעוֹמֵד לְגָלוּת כְּאִלּוּ גָּלָה:

## משנה ז

**נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹהֵן גָּדוֹל**. שֶׁלֹּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בָּעוֹלָם:

**לֹא לְעֵדוּת מִצְוָה**. כְּגוֹן לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ:

**וְכָל אָדָם**. חוּץ מִגּוֹאֵל הַדָּם שֶׁהֲרָגוֹ חוּץ לְעִיר מִקְלָטוֹ, אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו, דִּכְתִיב (שם) אֵין לוֹ דָּם, וְגוֹאֵל הַדָּם רְשׁוּת בְּיָדוֹ לְהָרְגוֹ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. וְהָנֵי מִלֵּי, שֶׁיָּצָא מֵזִיד. אֲבָל יָצָא שׁוֹגֵג, כָּל אָדָם שֶׁהֲרָגוֹ נֶהֱרָג עָלָיו:

**הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנּוֹף**. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ דְּאַף אַחַר הַנּוֹף קָאָמַר, שֶׁאִם הָיָה עִקָּרוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם שֶׁל עָרֵי מִקְלָט וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס תַּחַת נוֹפוֹ, נִקְלָט, הוֹאִיל וְעִקָּרוֹ לִפְנִים שְׁדִינַן נוֹפוֹ בָּתַר עִקָּרוֹ. וְאִי עִקָּרוֹ בַּחוּץ וְנוֹפוֹ בִּפְנִים, כִּי הֵיכִי דְּבָנוֹפוֹ לֹא מָצֵי קָטֵיל לֵיהּ, בְּעִקָּרוֹ נַמִּי לֹא מָצֵי קָטֵיל לֵיהּ, דְּשַׁדִּינָא עִקָּרוֹ בָּתַר נוֹפוֹ לְחֻמְרָא:

### משנה ח

**מַעֲלִים הָיוּ שָׁכָר לַלְוִיִּם**. בְּאַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר שֶׁגַּם הֵם קוֹלְטוֹת, מַעֲלֶה הָרוֹצֵחַ שָׂכָר לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהוּא דָּר בּוֹ:

**רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר וְכוּ'**. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. וְדַוְקָא בְּאַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר, אֲבָל בְּשֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט כֵּלֵי עָלְמָא מוֹדוּ שֶׁאֵין מַעֲלֶה שָׂכָר לְבַעַל הַבַּיִת:

**לֹא הָיָה חוֹזֵר לַשְּׁעָרָה שֶׁהָיָה בָהּ**. דִּכְתִיב (ויקרא כה) וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו יָשׁוּב, לְמִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְמָה שֶׁהֶחְזִקוּ אֲבוֹתָיו. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

## פרק ג

### משנה א

**אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין**. אֵלּוּ לָאו דַּוְקָא, דְּתָנָא וְשִׁיֵּר לוֹקִין טוּבָא. אֶלָּא תָּנָא חֲיָבֵי כְּרֵתוֹת, לְאַשְׁמוּעִינַן דְּיֵשׁ מַלְקוֹת בְּחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת. וְתָנָא אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, לְאַשְׁמוּעִינַן אַלְמָנָה וְהִיא גְּרוּשָׁה חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת. וְתָנָא טָבֵל וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, דְּלֹא מִפָּרְשָׁא אַזָּהָרָה דִּידְהוּ בְּהֶדְיָא. וְכֵן הֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדָּה. וְאַיְדֵי דְּתָנָא הֶקְדֵּשׁ, תְּנֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, דְּתַרְוַיְהוּ מַלְקוֹת דִּידְהוּ מִשּׁוּם מְחֻסְּרֵי פְּדָיָה. וְכֵן בְּרֶבֶן אִיכָּא צַד חִדּוּשׁ:

**נְתִינָה**. מִן הַגִּבְעוֹנִים הִיא. וּמַלְקוֹת דִּידָהּ מִלֹּא תִתְחַתֵּן בָּם:

**אַלְמָנָה**. שֶׁנִּתְאַלְמְנָה מֵאִישׁ אַחֵר, וְהִיא גְּרוּשָׁה, חַיָּב עָלֶיהָ שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת:

**מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת**. מִשּׁוּם שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת. שֶׁשְּׁתֵּיהֶן מְפֹרָשׁוֹת בַּמִּקְרָא, וְאַזְהָרָה אַתַּרְוַיְהוּ קָאָמַר:

**גְּרוּשָׁה**. וְהִיא חֲלוּצָה, אֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת. שֶׁהַחֲלוּצָה אֵינָהּ כְּתוּבָה, אֶלָּא מֵרִבּוּיָא מַיְתִינַן לָהּ, דְּתַנְיָא, גְּרוּשָׁה, אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִשָּׁה:

### משנה ב

**הַמְפַטֵּם אֶת הַשָּׁמָן**. הָעוֹשֶׂה שֶׁמֶן דְּגֻמַּת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה:

**וְהַסָּךְ בְּשָׁמֶן הַמִּשְׁחָה.** שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

**אָכַל טֶבֶל.** אֲזְהָרָתֵיהּ מִלְּא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ (ויקרא כב), בַּעֲתִידִין לִתְרֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

**וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ.** שֶׁאַף הוּא בְּמִיתָה כְּטֶבֶל, דִּכְתִיב (במדבר יח) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְגוֹ':

**וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלֹּא נִפְדָּה.** מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא וְאָפְלוּ הוּא בִּירוּשָׁלַיִם אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד שֶׁיִּפָּדֶה, וְהָאוֹכְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם עַד שֶׁלֹּא נִפְדָּה לוֹקֶה. וְאַזְהָרָתוֹ מִלֹּא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא (דברים כו), בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר בֵּין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. וּמִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד) כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ, פֵּרוּשׁ, לֹא תוּכַל לְאָכְלוֹ, כְּדִכְתִיב (בראשית מג) וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו:

**וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.** לֹא כְתִיב בֵּיהּ לָאו בְּהֶדְיָא, אֶלָּא אִתְיָא אַזְהָרָה דִידֵיהּ גְּזֵרָה שָׁוָה דְּחֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה. וְאַף עַל גַּב דְּמֵעֵט רַחֲמָנָא וּמֵתוּ בוֹ, וְלֹא בְּמִעִילָה, מִמִּיתָה מְעָטֵיהּ וְלֹא מֵאַזְהָרָה:

**בְּאוֹכֵל נְמָלָה שֶׁהוּא חַיָּב.** מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ (ויקרא יא), וְאַף עַל גַּב דְּלֵית בָּהּ כַּשִּׁעוּר:

**אַף חִטָּה אַחַת כִּבְרִיָּתָהּ.** וְלֵית הִלְכָתָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּלֹא קָרִינַן בְּרִיָּה אֶלָּא לִבְרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ נְשָׁמָה בִּלְבַד:

## משנה ג

**עַד שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם.** אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי וְגוֹ'. אֲבָל לְאַחַר שֶׁקְּרָא עֲלֵיהֶם, אֵינוֹ לוֹקֶה אִם אָכְלָן, לְפִי שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן. וְזוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, בִּכּוּרִים הַנָּחָה מְעַכֶּבֶת בָּהֶן, קְרִיאָה אֵין מְעַכֶּבֶת בָּהֶן, וְהָאוֹכְלָן אַחַר הַנָּחָה בָּעֲזָרָה אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קָרָא עֲלֵיהֶן אֵינוֹ לוֹקֶה. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים. וְאַזְהָרָתָן מִדִּכְתִיב (דברים יב) לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ, וְאָמַר מַר, וּתְרוּמַת יָדֶךָ אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, דְּאִלּוּ תְּרוּמָה אֵינָהּ טְעוּנָה הֲבָאַת מָקוֹם. וּבִכּוּרִים נַמִּי אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן אֶלָּא אִם אָכָלָן אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָתָן בָּעֲזָרָה, אֲבָל אָכָלָן בַּגְּבוּלִין קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם אֵינוֹ לוֹקֶה:

**קָדְשֵׁי קָדָשִׁים חוּץ לַקְּלָעִים קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לַחוֹמָה.** כָּל הָנֵי אַזְהָרָתָן מִלֹּא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. שֶׁכָּל אָכִילָה חוּץ לַמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהּ מִקְרֵי אָכִילַת שְׁעָרֶיךָ:

**וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי.** לְעֵיל תְּנַן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָמֵא שֶׁלֹּא נִפְדָּה, כִּדְפָרְשִׁינַן, וְהָכָא תְּנַן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָהוֹר שֶׁאָכָלוֹ חוּץ לַחוֹמָה. וְדַוְקָא שֶׁאָכָלוֹ חוּץ לַחוֹמָה אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם הוּא

שֶׁלּוֹקֶה, אֲבָל הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּגְּבוּלִים קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם אֵינוֹ לוֹקֶה, דִּכְתִיב (שם) לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ, וְאַחַר כָּךְ לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ:

**הַמּוֹתִיר**. אֵינוֹ לוֹקֶה, דִּכְתִיב (שמות יב) לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ, בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה אַחַר לֹא תַעֲשֶׂה, לוֹמַר אִם עָבַרְתָּ עַל לָאו, קַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ וְאֵינְךָ לוֹקֶה. וְעוֹד, לֹא תוֹתִירוּ הֲוֵי לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְכָל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו:

**וְהַשּׁוֹבֵר**. עֶצֶם בְּפֶסַח טָמֵא אֵינוֹ לוֹקֶה. דְּאָמַר רַחֲמָנָא (שם) וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ, בַּכָּשֵׂר וְלֹא בַּפָּסוּל:

## משנה ד

**לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ**. דִּסְבִירָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח מֵעִקָּרָא מַשְׁמַע. וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אַחַר לֹא תִקַּח, לָאו לְמֵימְרָא דְּאִם לָקַחְתָּ תְּשַׁלַּח, אֶלָּא לֹא תִקַּח אֲבָל שַׁלְּחֶנָּה קֹדֶם לְקִיחָה. וְאֵין זֶה לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה:

**וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ לוֹקֶה**. קָסָבְרֵי שַׁלֵּחַ לְאַחַר לְקִיחָה מַשְׁמַע, וְהֲוֵי לָאו הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

**כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה**. שֶׁאָמְרָה תוֹרָה אִם עָבַרְתָּ עַל לָאו קַיֵּם הָעֲשֵׂה, כְּגוֹן לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, וְאִם לָקַחְתָּ שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח. לֹא תִבְנֶה אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבוֹטוֹ, וְאִם בָּאתָ וְהַעֲבַטְתָּ עֲבוֹטוֹ הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט. כָּל אֵלּוּ, אִם קַיֵּם הָעֲשֵׂה, אֵינוֹ לוֹקֶה. אֲבָל לֹא קַיֵּם הָעֲשֵׂה, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח הָאֵם עַל הַבָּנִים וּשְׁחָטָהּ אוֹ שֶׁמֵּתָה, לָקַח הָעֲבוֹט מִבֵּיתוֹ וְנִשְׂרַף שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם הָעֲשֵׂה, הֲרֵי זֶה לוֹקֶה:

## משנה ה

**הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה**. מִשּׁוּם דְּמַחַיַּב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְעַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה וְעַל כָּל פֵּאָה וּפֵאָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאוֹכֵל חֵלֶב וְחֵלֶב, מִשּׁוּם הָכִי תְּנִינְהוּ בְּמַתְנִיתִין. אֲבָל שְׁאָר לָאוִי גְּרִידֵי שֶׁאֵין בָּהֶן חִדּוּשׁ לֹא תָּנָא:

**קָרְחָה**. עַל מֵת. כְּדִכְתִיב (דברים יד) וְלֹא תְשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת. וְאַף עַל גַּב דְּגַבֵּי כֹּהֲנִים לֹא כְתִיב עַל מֵת, כְּבָר לָמְדוּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה מִקָּרְחָה קָרְחָה, מַה בְּיִשְׂרָאֵל עַל מֵת, אַף בְּכֹהֲנִים עַל מֵת. וְשִׂעוּר קָרְחָה כִּגְרִיס:

**הַמַּקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ**. מַשְׁוֶה צִדָּעָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּפַדַּחְתּוֹ. וַאֲפִלּוּ עַל גִּלּוּחַ שֶׁבְּמִסְפָּרַיִם שֶׁאֵין בּוֹ הַשְׁחָתָה חַיָּב עַל פְּאַת הָרֹאשׁ, דְּדַוְקָא בְּזָקָן כְּתִיב הַשְׁחָתָה וְאֵינָהּ אֶלָּא בְּתַעַר, אֲבָל בְּפְאַת הָרֹאשׁ הַקָּפָה כְּתִיב, בְּכָל עִנְיָן שֶׁהוּא מַקִּיף חַיָּב:

**שְׁרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים אוֹ חֲמֵשׁ שְׁרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד**. דִּכְתִיב (ויקרא יט) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ, לְחַיֵּב עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה וְעַל כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ, וְאַף עַל גַּב שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם אֶלָּא הַתְרָאָה אַחַת וְהָיוּ כָּל חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת בְּבַת אַחַת, חַיָּב:

**עַל הָרֹאשׁ שְׁתַּיִם**. אַחַת עַל יָמִין וְאַחַת עַל שְׂמֹאל:

**וְעַל הַזָּקָן שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן**. מְקוֹם חִבּוּר הַסַּנְטֵר לָעֶצֶם, אַחַת מִימִין הַסַּנְטֵר וְאַחַת מִשְּׂמֹאלוֹ, וְשִׁבֹּלֶת הַזָּקָן בָּאֶמְצַע, הֲרֵי שָׁלֹשׁ, וְחִבּוּר הַצְּדָעַיִם מִכָּאן וּמִכָּאן הֲרֵי חָמֵשׁ. לֶחִי הָעֶלְיוֹן הַמְחֻבָּר לַצְּדָעַיִם וְלֶחִי הַתַּחְתּוֹן שֶׁבַּיָּמִין, וְלֶחִי הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן שֶׁבַּשְּׂמֹאל, הֲרֵי שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן, וְסוֹף הַזָּקָן שֶׁהַשֵּׂעָר יוֹצֵא מִמֶּנּוּ כְּעֵין שִׁבֹּלֶת, לְפִיכָךְ נִקְרָא שִׁבֹּלֶת הַזָּקָן, הֲרֵי זֶה חָמֵשׁ:

**אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת**. דְּכֵיוָן דְּלָאו אֶחָד הוּא, הֲרֵי הוּא כְּאוֹכֵל שְׁנֵי זֵיתִים שֶׁל חֵלֶב בְּהַתְרָאָה אַחַת:

**עַד שֶׁיִּטָּלֵנּוּ בְּתַעַר**. אַפְּאַת זָקָן קָאֵי, דִּכְתִיב בֵּיהּ גִּלּוּחַ וְהַשְׁחָתָה:

**מַלְקֵט**. כְּלִי הֶעָשׂוּי כְּעֵין מֶלְקָחַיִם, לְלַקֵּט אֶת הַשֵּׂעָר:

**רְהִיטָנִי**. הוּא מַעֲצָד בִּלְשׁוֹן מִקְרָא. כְּלִי שֶׁבּוֹ מַחֲלִיק חֲרַשׁ עֲצִים פְּנֵי הַלּוּחַ. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

## משנה ו

**כְּתֹבֶת קַעֲקַע**. מִקְרֵעַ בְּסַכִּין עַל בְּשָׂרוֹ כְּעֵין אוֹתִיּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא אֶת הַקְּרָעִים דְּיוֹ אוֹ כְּחֹל:

**כָּתַב**. עַל בְּשָׂרוֹ בִּדְיוֹ אוֹ בִּכְחֹל וְלֹא קָרַע בְּסַכִּין, אוֹ קָרַע בְּסַכִּין וְלֹא מִלֵּא בִּדְיוֹ אוֹ בִּכְחֹל, **אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּכְתֹּב וְיִקְעֲקַע**. לִישְׁנָא דִּקְרָא נָקֵט, דִּכְתִיב כְּתֹבֶת קַעֲקַע, כְּתִיבָה בָּרִישָׁא וַהֲדַר קַעֲקַע. אֲבָל לְעוֹלָם הַקַּעֲקַע תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הַכְּתָב. וּקְרָא הָכִי מַשְׁמַע, וּכְתֹבֶת בְּתוֹךְ הַקַּעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם:

**שֶׁכְּתוּב שָׁם הַשֵּׁם**. בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ דְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה קָאָמַר. הָכִי מְפָרֵשׁ לַקְּרָא, לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, כִּי אֲנִי ה' וְלֹא תִשְׁתַּחֲוּוּ אֲחֵרִים עִמִּי. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

## משנה ז

**אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת**. עַל מַה שֶּׁשָּׁתָה תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר שֶׁל הַתְרָאָה. וְאִם הָיָה לְפָנָיו כְּלֵי שֵׁישׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת יַיִן וְאָמְרוּ לוֹ אַל תִּשְׁתֶּה כְּלִי זֶה שֵׁישׁ בּוֹ כָּךְ וְכָךְ שְׁעוּרִים שֶׁתִּלְקֶה כָּךְ וְכָךְ מַלְקִיּוֹת, חַיָּב עַל כָּל שְׁעוּר וְשְׁעוּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ אֶלָּא הַתְרָאָה אַחַת:

## משנה ח

**וְהוּא פּוֹשֵׁט וְלוֹבֵשׁ**. וְלֹא פּוֹשֵׁט לְגַמְרֵי, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחְזִירוֹ חַיָּב. וּבַגְּמָרָא קָאָמַר דְּאֵינוֹ פּוֹשֵׁט מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁשָּׁהָה בֵּין הַתְּרָאָה לְהַתְּרָאָה כְּדֵי לִפְשֹׁט וְלִלְבֹּשׁ, הָוֵי כְּפוֹשֵׁט וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ וְחַיָּב עַל כָּל הַתְּרָאָה וְהַתְּרָאָה:

## משנה ט

**תֶּלֶם אֶחָד**. שׁוּרָה אַחַת שֶׁל שָׂדֶה:

**וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שְׁמִנָּה לָאוִין**. וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בוֹ עַל כֻּלָּם:

**וְהֵן מֻקְדָּשִׁים**. שׁוֹר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וַחֲמוֹר קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת. וּבְשׁוֹר אִית בֵּיהּ לָאו דְּלֹא תַּעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ, וּבַחֲמוֹר אַזְהָרָה דְּמֹעִילָה, וְנָפְקָא לָן חֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה, וְלָאו דְּלֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו, הֲרֵי כָאן שְׁלֹשָׁה לָאוִין:

**וְכִלְאַיִם בַּכֶּרֶם**. עַל יְדֵי שֶׁחוֹרֵשׁ מְחַפֶּה חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְחַרְצָן בְּעָפָר, וְעוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם. דְּקַיְמָא לָן הַמְחַפֶּה בְּכִלְאַיִם לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָרָעָן, אֶלָּא חִפָּה עָפָר עֲלֵיהֶן, הֲרֵי זֶה אַרְבָּעָה לָאוִין. וְהָרַמְבַּ"ם חָשַׁב כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם, שְׁנֵי לָאוִין, אֶחָד מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים, שֶׁהֵן שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, חִטָּה וּשְׂעֹרָה, וְאֶחָד מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בִּשְׁבִיל הַחַרְצָן, וְלֹא חָשֵׁיב מֻקְדָּשִׁים שֶׁל שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא לְלָאו אֶחָד:

**שְׁבִיעִית**. שַׁבָּת לַה' שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע:

**וְיוֹם טוֹב**. כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

**כֹּהֵן וְנָזִיר**. וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. וְקָעָבַר לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו הָאָמוּר בַּכֹּהֲנִים, וְעַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא הָאָמוּר בַּנָּזִיר:

**אַף הַלּוֹבֵשׁ כִּלְאָיִם**. בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה חוֹרֵשׁ:

**אֵינוֹ מִן הַשֵּׁם**. לָאו שֶׁל לְבִישַׁת כִּלְאַיִם אֵינוֹ בִּשְׁבִיל הַתֶּלֶם:

**אַף כֹּהֵן וְנָזִיר**. דְּחָשְׁבִיתוּ לָאו, אֵינוֹ בִּשְׁבִיל חֲרִישָׁה אֶלָּא בִּשְׁבִיל הֲלִיכָה לִמְקוֹם טֻמְאָה. וּמִיהוּ תַּנָּא קַמָּא חָשֵׁיב לְהוּ בִּכְלַל לָאוֵי הַתֶּלֶם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲרֹשׁ בִּשְׁוָרִים אֶלָּא אִם כֵּן הוֹלֵךְ עִמָּהֶם וּמַנְהִיגָם:

## משנה י

**מִנַּיִן שֶׁהוּא סָמוּךְ לְאַרְבָּעִים**. שֶׁגּוֹרֵם לוֹמַר אַחֲרָיו אַרְבָּעִים, דְּהַיְנוּ תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים. אִי הָוָה כְּתִיב אַרְבָּעִים בְּמִסְפָּר, הָוָה אֲמֵינָא אַרְבָּעִים בְּמִנְיָנָא, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּמִסְפָּר אַרְבָּעִים, בְּמִסְפָּר הַגּוֹרֵם לוֹמַר אַחֲרָיו אַרְבָּעִים, דְּהַיְנוּ תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים:

**וְהֵיכָן הוּא לוֹקֶה אֶת הַיְתֵרָה**. שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהִשְׁתַּלֵּשׁ. דְּתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים רְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ, שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת אַחַת עַל כָּתֵף זוֹ וְאַחַת עַל כָּתֵף זוֹ, וְזוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים הֵיכָן לוֹקֶה אוֹתָהּ:

**בֵּין כְּתֵפָיו**. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

## משנה יא

**אֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ וְכוּ'**. שֶׁכָּל הַלּוֹקִין בְּבֵית דִּין הָיוּ צְרִיכִין לְאָמְדָן בִּתְחִלָּה שֶׁלֹּא יָמוּתוּ מֵחֲמַת הַהַכְּאוֹת. מִדְּכְתִיב לֹא יוֹסִיף, מִכְּלָל שֶׁאִם צָרִיךְ לִגְרֹעַ גּוֹרְעִין:

**אֶלָּא בְּמַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ**. וְאֵין מוֹסִיפִין לְעוֹלָם עַל הָאָמְד:

**אָמְדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים**. חָסֵר אַחַת. אֶלָּא לִישְׁנָא דִּקְרָא נָקַט:

**אָמְדוּהוּ אַמָּה אֶחָד**. לִשְׁתֵּי מַלְקָיוֹת. כְּגוֹן אָמְדוּהוּ לִלְקוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם:

**וְאִם לָאו**. שֶׁלֹּא אָמְדוּהוּ אֶלָּא לְמַלְקוּת אַחַת:

## משנה יב

**עַל הָעַמּוּד**. שֶׁהוּא נָעוּץ בַּקַּרְקַע זָקוּף וְגָבוֹהַּ כְּדֵי לְהִשָּׁעֵן עָלָיו:

**וְחַזָּן**. שַׁמָּשׁ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין:

**נִפְרָמוּ**. נִקְרְעוּ חוּטֵי הַתְּפִירָה:

**מֵאֲחוֹרָיו**. שֶׁל הַלּוֹקֶה:

**וּרְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל**. שֶׁנֶּאֱמַר אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ, וּסְמִיךְ לֵיהּ לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ:

**כְּפוּלָה לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה**. אַרְבַּע רְצוּעוֹת תְּפוּרוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ:

**וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת**. דַּקּוֹת שֶׁל חֲמוֹר:

**עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ**. כְּעֵין קְלָקְלֵי שֶׁל אֲכָף. וְטַעֲמָא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב (ישעיה א) יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא מִי שֶׁמַּכִּיר אֵבוּס בְּעָלָיו וְיִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אֵבוּס בְּעָלָיו:

## משנה יג

**יָדָהּ טָפַח**. בֵּית יָד שֶׁהָרְצוּעָה תְּלוּיָה בָּהּ, אָרְכּוֹ טֶפַח:

**וְרָחְבָּהּ**. שֶׁל רְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל טֶפַח:

**וְרֹאשָׁהּ מַגַּעַת עַל פִּי כְרֵסוֹ**. לְכָךְ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּבֵית יָד שֶׁל רְצוּעָה נָקֵב, שֶׁהַחַזָּן הַמַּלְקֶה יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ וּלְקַצֵּר הָרְצוּעָה כִּרְצוֹנוֹ. שֶׁאֵין מַלְקִין לָאָדָם אֶלָּא בִּרְצוּעָה שֶׁרֹּאשָׁהּ מַגַּעַת עַל פִּי כְרֵסוֹ שֶׁהוּא טִבּוּרוֹ:

**שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו**. דִּכְתִיב (דברים כה) וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ, לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ אַחַת, וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם. מִלְּפָנָיו, עַל לִבּוֹ. מֵאֲחֲרָיו. שְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זוֹ וּשְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זוֹ:

**מַכָּה בְיָדוֹ אַחַת**. אֲבָל כְּשֶׁמַּגְבִּיהַּ הָרְצוּעָה מַגְבִּיהַּ בִּשְׁתֵּי יָדָיו:
**בְּכָל כֹּחוֹ**. דִּכְתִיב (שם) מַכָּה רַבָּה:

## משנה יד

**וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא**. דִּכְתִיב (ויקרא יט) בִּקְרֻת תִּהְיֶה, בִּקְרִיאָה תְּהֵא, שֶׁקּוֹרִין עָלָיו אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ'. וְגָדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים קוֹרֵא, וְהַסָּמוּךְ לוֹ מוֹנֶה, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר עַל כָּל הַכָּאָה וְהַכָּאָה. וּמִצְוָה עַל הַקּוֹרֵא לְצַמְצֵם לְהַשְׁלִים הַמִּקְרָאוֹת בְּסוֹף הַמַּלְקוֹת, וְאִם לֹא צִמְצֵם חוֹזֵר וְקוֹרֵא פַּעַם שְׁנִיָּה וּמְמַהֵר לִקְרֹא וּלְהַשְׁלִים כְּשֶׁיַּשְׁלִים הַמַּלְקֶה לְהַלְקוֹת:
**וְאִם מֵת תַּחַת יָדוֹ פָּטוּר**. מִפְּנֵי שֶׁמַּכֵּהוּ בִּרְשׁוּת:
**הוֹסִיף לוֹ**. כְּגוֹן דְּטָעָה בְּמִנְיָנָא:
**נִתְקַלְקֵל**. שֶׁהוֹצִיא רֹעִי מֵחֲמַת הַהַכָּאָה:
**פָּטוּר**. דִּכְתִיב (דברים כה) וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ, וַהֲרֵי נִקְלָה, שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ:
**וְאִשָּׁה אַף בְּמַיִם**. דִּבָּשְׁתָּהּ מְרֻבָּה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

## משנה טו

**נִפְטְרוּ מִידֵי כְּרֵתָתָן**. אִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה:
**הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה**. אִית דְּמָפְרְשֵׁי דְּעַל חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת שֶׁלָּקוּ קָאָמַר, מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַדִּין וְעָשָׂה מִצְוָה כְּשֶׁלָּקָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ וְיִפָּטֵר מִידֵי כָּרֵת, שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת. וְאִית דְּמָפְרְשֵׁי דְּמִלְּתָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁהּ קָאָמַר, לְהוֹדִיעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת, קַל וָחֹמֶר מֵעָנְשָׁן שֶׁל עֲבֵרוֹת:
**מְמָקוֹמוֹ הוּא לָמֵד**. מֵחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת דְּאָיְרֵי בְּהוּ אָנוּ לְמַדִּין שֶׁהַיּוֹשֵׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה מַעֲלִין עָלָיו שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. דִּכְתִיב בָּעֲרָיוֹת (ויקרא יח) וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת, וְאוֹמֵר (שם) אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם, וּסְמִיךְ לֵיהּ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה, הֲרֵי שֶׁמִּי שֶׁיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ מְגַלֶּה עֶרְוָה הַכָּתוּב קוֹרְאוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה, וּכְתִיב בֵּיהּ וָחַי בָּהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶעֱנִישׁ כָּרֵת בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה עֲבֵרָה. וְזֶה דַּוְקָא בְּמִי שֶׁבָּא עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְכָבַשׁ יִצְרוֹ וְלֹא עָשָׂאהּ, כְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ:

## משנה טז

**לְפִיכָךְ הָרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת**. כְּגוֹן פָּרָשַׁת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָר כְּשֶׁהֵן בְּדַלִּים מֵהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁבְּלָאוּ הָכִי לֹא הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָן, שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָהֶן:
**לְמַעַן צַדְּקוֹ**. לְהַצְדִּיק אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְזַכּוֹת אוֹתָן: